

Јован Дучић – живој, дело, време, ур. академик
Зоран Кнежевић, Српска академија наука и уметности,
Београд, 2021, 432 стр.

Монографија под насловом *Јован Дучић – живој, дело, време* садржи поред речи уредника академика Зорана Кнежевића, пет поглавља; прво је *Биографија Јована Дучића* аутора Јована Делића, потом следи Дучићев дипломатски рад под насловом *Јован Дучић – једна дипломатска каријера* аутора Миладина Милошевића и Љубодрага Димића. Треће поглавље насловљено *Књижевно дело Јована Дучића* је најобимније и обухвата радове неколико аутора – Мине М. Ђурић, Јована Делића, Александра М. Милановића, Владана Бајчете и др. Дучићевој делатности у Српској академији наука и уметности посвећено је поглавље *Јован Дучић и академија* и обухвата рад академика Злате Бојовић под насловом *Јован Дучић у Српској академији наука и уметности*; потом су наведене *Најомене и Скраћенице*. Последња целина обухвата *Библиографију Јована Дучића* коју су саставили Драгана Крстић Лукић и Светлана Симоновић Мандић.

Љубодраг Димић и Јован Делић, у уводној *Речи уредника*, истичу Дучићеву вредност како једног од наших највећих лиричара, тако и једног од најугледнијих српских и југословенских дипломата и првог од шефова Посланства Краљевине Југославије са звањем амбасадора; након издања Дучићевих *Дипломатских списа*, било је могуће објективније сагледати и оценити његову драгоцену делатност (нарочито у погледу процене опасности од фашизма и геноцида над Србима). Ова монографија је истакла и заокружила целокупно Дучићево стваралаштво – како као песника тако и дипломате, путописца, есејисте, књижевног критичара, историографа и академика Српске краљевске академије.

Бавећи се биографијом Јована Дучића, Јован Делић у истоименом раду подробно разматра различита питања попут године рођења, периода школовања, студија у Швајцарској и Француској, напредовања у књижевној и културној делатности, богате преписке са знаменитим личностима (попут Јована Скерлића, Петра Кочића, Милана Савића, Анице Савић Ребац и др), откривајући Дучићеве аутопоетичке ставове о литератури уопште. Излажући о Дучићевој дипломатској активности и књижевном раду, Ј. Делић напомиње и важност три публицистичке расправе које су у нашој јавности остале готово непознате: *Др Влајко Мачек и Југославија*, *Југословенска идеологија* и *Федерализам и центрилизам*. Истичући чињеницу о Дучићу као о једном од најутицајнијих српских песника XX

столећа, Јован Делић сматра како би песников боравак у Америци, односи с избегличком владом, те публицистички и полемички рад могли бити предмет будућег врло значајног историјско-социолошко-политиколошког истраживања.

Миладин Милошевић и Љубодраг Димић су у раду под насловом *Јован Дучић – једна дипломатска каријера* темељно пратили развој Дучићеве тридесетогодишње дипломатске делатности и њен драгоцен значај, без обзира на то што му извесни савременици оспоравају важност као дипломате. Врло исцрпно сагледавање Дучићевих сусрета са владарима, државницима, политичарима, војсковођама, научницима, уметницима и писцима, омогућио је М. Милошевићу и Љ. Димићу да пруже продубљену анализу његове службе као каријерног дипломате у Софији, Риму, Атини, Мадриду, Женеви, Каиру, Будимпешти и другим градовима. Свака од поменутих дипломатских служби темељно је аргументована веродостојним историографским и архивским подацима; на пример, време које је Дучић провео у Посланству у Риму било је, истичу аутори, одређено непријатељским односима Италије и Југославије, при чему аутори рада детаљно разматрају све релевантне појединости, од односа фашистичке Италије и нацистичке Немачке, преко сусрета Јована Дучића са Бенитом Мусолинијем (и значајних информација које је Дучић прикупио, везаних за утврђивање односа између Италије и Југославије, као битног фактора у успостављању равнотеже у Европи), до драгоцене и продуктивне сарадње са министром иностраних послова Италије, грофом Галеацом Ђаном. Милошевић и Димић истичу да је податке о Дучићевом ангажману у дипломатији забележио у својим сведочанствима и Галеацо Ђано поред других знаменитих личности попут М. Црњанског, М. Стојадиновића, У. Фон Хасела и других у њиховим мемоарским делима.

Књижевно дело Јована Дучића заузима највећи део монографије, а о његовом песништву у своје раду насловљеном *Од личној бола до метафизичких визија* пише Јован Делић, квалификујући га као нашег највећег метафизичког песника, након Његоша. Делић наводи четири Дучићеве развојне фазе – од прве књиге *Пјесме* с почетка XX века у знаку парнаизма, преко две збирке под насловом *Песме* (из 1908. и 1911. године) у знаку парнасо-симболизма, потом треће фазе из времена *Сабраних дела* (1929-1930) у којој доминира симболистичка поетика и четврте тзв. постсимболистичке фазе, у знаку метафизичког дијалога с Богом. Бавећи се детаљном анализом Дучићеве поезије и његових поетичких ставова, Ј. Делић посебну пажњу посвећује песниковим патриотским стиховима (у распону од *Царских сонета* у три циклуса до *Личких мученика*) и у оквиру ове целине – дубровачким темама; *Дубровачке њојеме* према Делићевом мишљењу представљају вид певања отворен за особену културу ренесансног и барокног Дубровника, свет балова и карневала, у које је песник унео извесне хуморне и иронично-пародијске тонове. Три циклуса

у *Царским сонетима* према речима аутора представљају три различита кључа у којима је Дучић опевао патриотске теме, зналачки преплићући тоналитет, тематику, стилска средства и природу поенти.

Засебну целину Јован Делић посвећује Дучићевој дескриптивној лирици, издвајајући као репрезентативне *Сунчане њесме*, подробно их анализирајући и истичући њихову универзалност и уздигнутост до високог метафизичког ступња. Песме посвећене Богу (*Пјевање о Боју*) су посебна скупина која, према Делићу, сведочи о човеку као привилегованом бићу са потребом за Богом које у себи поседује „нечега божанског”, својеврсни „Божји глас”. На примерима конкретних Дучићевих песама о Богу као амбивалентном феномену на размеђу срца и ума, ономе што је противречно и по природи и по људском сазнању, Јован Делић излаже своја промишљања о религијским сферама Дучићеве лирике. Једна од најважнијих тема у песником опусу је тема смрти и њој Делић посвећује пажњу у последњој етапи свога рада, укључујући мотив „међе” смрти сагледан из визуре човека, покрећући тиме сложена постегзистенцијална питања у оквиру Дучићеве поезије.

Мина М. Ђурић у раду под насловом „*Сајућници*” на „*Сџази њоред љућа*”: *Дучићева сагледавања српске књижевности у контексту свејске уметности и културе*, на темељан начин указује на компаративне и интердисциплинарне сфере у Дучићевом есејистичком делу *Моји сајућници: књижевна обличја и Сџаза њоред љућа: есеји и чланци*. Говорећи о *Хомерском њевању у српској књижевности* Мина Ђурић напомиње Дучићево успостављање значајне паралеле између хомерског певања и обликовања српске народне баштине, као и његовог настојања да јача књижевно и културно наслеђе и дијалог традиције и модерних епоха. Аутор рада на примерима из Хомера указује на Дучићева изузетно модерна сагледавања античке књижевности и њене свевремене вредности, драгоцене за изучавање свих потоњих епоха. *Библијске рефлексije у српској књижевности*: „*књижевни разбојник*” или „*књижевн[и] ајосџол*”? представљају поглавље у коме М. Ђурић помно испитује библијске паралеле у Дучићевим сагледавањима српске књижевности, утврђујући комплексност пищевог контрапунктуалног односа према тумачењима библијских параболоа.

У поглављу *Трубадурство између нашеј блиској Истока и [...] нашеј балканској Запада* Мина Ђурић разматра проблем „трубадурства” као пандан разумевању Дучићевих поетичких „сапутника”, те као везу између два наизглед сучељена света, Истока и Запада („и несусретљивих поетичких опозитума *дерџиља* и *денџија*”). Излажући о Дучићевој свестраности жанровских увида поводом постојања типолошких сродности српске и одређених светских књижевности, нпр. руске, аутор рада у поглављу *Српски њисци њоућ* „*револуционар[а]*” у *руској књижевности* издваја Дучићеву склоност да оно што је руско контекстуализује као револтно,

односно дистанцираност у односу на руско културно наслеђе; један од разлога би, према мишљењу аутора, могао бити и Дучићев удаљенији однос од руских оригиналних текстова и руске баштине. *Србија међу другим балканским Словенима* је поглавље везано за Дучићеве коментаре у којима се истиче позиција српске књижевности међу другим словенским књижевностима. Као примере Мина Ђурић издваја пишчев текст о Светиславу Симићу (за владавине кнеза Михаила Србија је имала велики утицај међу другим балканским Словенима), као и његов есеј о Иву Војновићу у који смешта словенску визуру између античког наслеђа и франкофоне књижевности, а Ива Војновића пак, имплицитно између ова два поредбена упоришта.

Дучићеве франкофони „йарадок[и]” представљају целину у којој Мина Ђурић исцрпно анализира Дучићеве текстове посвећене истакнутим француским ствараоцима, док у последњем поглављу – *Дучићева виђења йерсийективне српске књижевности у контексту светске уметности и културе* – износи став о пишчевом сагледавању аутентичног српског културног наслеђа у оквирима светске баштине, док се целокупна српска култура по силини домета може упоредити са неким од најистакнутијих уметничких подухвата. Дучићева искрена вера у квалитет српске књижевности, истиче аутор рада, запажа се у његовим различитим есејима попут на пример онога о Иву Војновићу, или есеја о Алекси Шантићу. Ово је према мишљењу М. Ђурић, драгоцен допринос Јована Дучића књижевнокритичким и друштвеноисторијским проучавањима српске књижевности и културе.

У раду под насловом *Културно йреношење, књижевни систем и фијура (йушо)йисца у „Градовима и химерама”* Јована Дучића Владимир Гвозден истиче важност путописа и есеја за разумевање Дучића књижевника и интелектуалца, при чему издваја дело *Градови и химере* у коме се укрштају и сучељавају две традиције књижевних путовања – просветитељска и романтичарска. Аутор указује на важност сукобљавања значења у оквиру истог текста, те битност простора писања, проблематике обраћања, разноврсних визура „стварности” и „химера”. Дучић сагледава однос историје и књижевности, при чему књижевно дело попут овога треба да ступи у сфере универзалних односа најављујући, према аутору, нове могућности српске прозе.

Александар М. Милановић у раду *Дојринос Дучићевих йушојиса модернизацији српскоја йесничкоја и сйандардноја језика* истиче пишчев значај у модернизацији српског стандардног језика, напомињући важност увида у језичко-стилске карактеристике његовог опуса богатог стилском разноврсношћу (од књижевноуметничког стила у песмама и путописима, преко есејистичког и публицистичког стила у многобројним текстовима, до научног стила у делу *Гроф Сава Владиславић*). Аутор подробно анализира лексичко богатство Дучићевих путописа, узимајући у обзир

лексичке архаизме, примену црквенословенске лексике са особеним стилским функцијама, као и употребу романизама, галицизама, италијанизама, оријентализама и др. Наводећи примере из Дучићевих текстова, Милановић детаљно тумачи синтаксичке паралелизме као једну од стилских доминанти коју прате понављања истих лексема, потом кумулацију (низање напоредних синтаксичких јединица) и најзад, врло фреквентно удвајање субјекта. Аутор закључује како је синтакса Дучићевих путописа блиска синтакси његове лирике, нарочито „филозофских песама”, а својим интервенцијама у лексици и синтакси српског стандардног и песничког језика Јован Дучић је у њега унео разноврсност и знатно проширио оквире.

Недељка Бјелановић у раду под насловом *Дучићево сјишавање: „Јуџира са Леуџара”* пореди поменуто дело са *Блајом цара Радована*, дајући примат првом које се бави вечито актуелним темама противећи се партикуларности и распарчаности својственој модерној уметности и мисли. У *Јуџирима са Леуџара* аутор рада види Дучићев повратак религији и изједначавање вере у Бога са поверењем у смисао свега што постоји, као и веру у Промисао – основни животодавни принцип космоса. У раду се образлаже и Дучићева веза са античком митологијом, његово одлично познавање хеленских митова, те лични утисак произишао из дотицаја са поменутом проблематиком. Бјелановић скреће пажњу и на слабост Дучићевих есејистичких записа исказану у претераном надовезивању на непостојећу погодбу између њега и читаоца у вези са филозофским и етичким питањима. Аутор закључује да се Дучићево есејистичко стварање („класичном дучићевском реченицом”) креће ка финалној концентрацији на високо моралне вредности смерности, одмерености, поштења, доприносећи тиме човековој смирености у животу.

Владан Бајчета у раду *Дучићева „Похвала лудосџи”*: *„Блајо цара Радована”* ставља акценат на ово по много чему особено дело у историји српске књижевности; кључна карактеристика дела огледа се у пишневој способности да, према речима аутора, у тексту одржи равнотежу између „животне мудрости и књишке учености” (што је својство које је још Цицерон представио као „отменост мислећег духа”). Имајући у виду Дучићеве претходнике од антике до XVIII века на које се он у својим филозофским рефлексијама (од Епикура, преко Монтења, до Канта) позива, аутор рада Цара Радована види и као особену парафразу Сервантесовог Дон Кихота, мада се он битно разликује од традиционалне представе; Дучић је, сматра аутор, на уметнички беспрекоран начин објединио европску и националну књижевну баштину дајући своме делу специфичан оквир. Владан Бајчета Дучићеве есеје пореди са Еразмовом филозофском расправом *Похвала лудосџи*, чиме упућује на његову укорененост у западноевропској традицији, нарочито преко пишневе повезаности са

античком филозофском мишљу коју оживљава вођен управо примером холандског филозофа.

Благо цара Радована је према ауторовом мишљењу дело модернистичког сензибилитета који је почетком XX века одржавао стваралачки континуитет са претходним епохама. Анализирајући поменуто дело, Бајчета потцртава значајне одлике Дучићевих филозофско-литерарних медитација, аргументујући при томе присутност тема попут смрти, љубави, Бога и слично у пишчевим текстовима, обележеним гносеолошким сагласјем са научним токовима времена у коме је живео. Аутор као једну од одлика Дучићеве прозе означава и његову „слабост према националним стереотипизацијама”, поткрепљујући своје квалификације конкретним примерима. Дучићево дело се, према Бајчетином одређењу, одликује високо хуманистичком профилисанošћу, те истински осећајним и дубоким прихватањем и разумевањем свих садржаја духовности, без обзира на културолошке разлике. *Благо цара Радована* је дело изразите космополитске оријентације, сматра Владан Бајчета, које скупа са прозом И. Андрића, М. Црњанског и Р. Петровића, оцртава будући хоризонт српске књижевности осветљавајући при томе и она остварења у прошлости која су омогућила његов настанак.

Последњи рад у поглављу везаном за књижевно дело Ј. Дучића јесте *Дучићев историјски јориреј ирејика и двојника* аутора Ј. Делића. Јован Делић говори о пишчевом прозном делу: *Један Србин дипломата на двору Пејтра Великог и Кајтарине I: Гроф Сава Владиславић*. У питању је најобимније Дучићево дело у издању *Сабраних дела Јована Дучића* из 1969. године, које су приредили Меша Селимовић и Живорад Стојковић. Реч је, сматра Делић, о научно утемељеној биографији једног неправедно заборављеног Србина и врло утицајног руског дипломате која поред биографских и историографских поседује и књижевне вредности. Аутор рада пише о Дучићевој реконструкцији Владиславићевог лика и деловања, узимајући у обзир допринос оних који су писали о овој теми попут В. Максимовића, З. Бојовић, М. Ковачевића, Д. Мاستиловић, В. Соколова, С. Сикимића и др. Поредиши Дучића и његовог претка Саву Владиславића, Делић истиче да су обојица била високе дипломате са највишим звањима, полиглоте, ерудитски образовани, наклоњени уметности и старинама и најзад, обојица окончавају живот далеко од своје домовине. У овој архивски документованој биографској монографији, која има и наглашену поетску функцију и повремено субјективно приповедање, Дучић је према ауторовим речима пружио убедљивост историјске слике и исказао поштовање према историјским чињеницама везаним за личност и дело Саве Владиславића.

Четврта целина у публикацији *Јован Дучић – животи, дело, време* односи се на пишчев допринос академској делатности, о чему сведочи рад *Јован Дучић у Српској академији наука и уметности* аутора Злате

Бојовић. Аутор рада истиче да се први сусрет Јована Дучића са Српском краљевском академијом одиграо 1911. године када је песник послао Академији нештампану збирку песама под насловом *Песме*, пријављујући се на стечај за награду из Задужбине Николе Ј. Мариновића за 1911. годину. Одбор Мариновићеве задужбине за оцену дела, у коначној одлуци о награди једногласно истиче да од тринаест приспелих дела једино Дучићеве *Пјесме* заслужују целовиту награду. Злата Бојовић доноси изводе из текстова оних аутора (попут М. Иванића и А. Белића) који су дали оцену Дучићеве поезије – потпун је и самосталан песник који је створио сопствени стил, суверено господари формом и представља изразиту песничку индивидуалност. Аутор рада истиче и важност реферата Владана Ђорђевића, једну озбиљну расправу о Дучићевој поезији и о оценама којима је вреднована у дотадашњој историји књижевности, као и о њеном месту у савременој српској лирици, потом о песниковом развоју и сл. Дучићеве *Песме* су објављене 1911. године у Београду код Светислава Цвијановића, а Злата Бојовић подробно излаже о историјату овога издања награђене збирке. Посебан део рада посвећен је Дучићевом *Избору за дописног члана Српске краљевске академије 1924.* у време када је словио за једног од најзначајнијих савремених српских песника, чија је поезија одиграла важну улогу у развоју како књижевног песничког израза, тако и нових токова српске књижевности у целости. Поред дипломе дописног члана Академије коју је званично стекао 1924. године, Дучић је за своја *Сабрана дела* добио 1930. године награду Задужбине Николе Ј. Мариновића, што аутор рада поткрепљује изводима из архивских докумената.

Посебну целину у раду З. Бојовић представља *Избор за њавој (редовној) члана Српске краљевске академије* када је, према речима аутора, Председништво Академије донело одлуку да се Јован Дучић кандидује за редовног члана; предлог је садржао високе оцене његове поезије, која је досегла уметничку висину до које „ниједан наш песник није допр’о пре њега”. Злата Бојовић у своме раду доноси целокупан оригинални текст предлога са својеручним потписима Ђорђа Јовановића, Уроша Предића и Богдана Поповића, као и потписану сагласност Слободана Јовановића и Александра Белића са поменутом одлуком. Последња целина рада З. Бојовић односи се на *Присјуйну академску беседу „О Иву Војновићу”* коју је Ј. Дучић одржао на Свечаном годишњем скупу Академије 1939. године. О Јовану Дучићу је након прочитане беседе говорио председник Академије Александар Белић, а делови те беседе су, истиче аутор рада, објављени у дневним новинама у оквиру опширних извештаја о свечаном скупу Српске краљевске академије. Године 2000. Српска академија наука и уметности је дала свој допринос активностима приликом преноса моштију Јована Дучића из САД у Требиње, а исте године је тим поводом

– према речима З. Бојовић – одржана и свечана седница у Академији на којој је о песниковом лику и делу, поред Д. Вукотића и Н. Петковића, говорио председник САНУ академик Дејан Медаковић.

Гордана С. Покрајац*

Универзитет у Новом Саду – Филозофски факултет
Одсек за компаративну књижевност
др Зорана Ђинђића 1
21000 Нови Сад

УДК 001.32(497.11)"1886/1947"(043.5)

Присјуйне беседе српских академика (1886–1947).
Књ. 2, уредник Миро Вуксановић. Београд, Српска
академија наука и уметности, 2021, 668 стр.

Крајем 2021. изашла је из штампе друга књига едиције *Присјуйне беседе српских академика (1886–1947)*. Према спољашњем изгледу и уредничкој концепцији, доследно је спроведен модел успостављен у првој књизи која се појавила годину дана раније (2020). Књига је штампана у тиражу од 500 примерака на сјајном кунстдрук папиру у тврдом пластифицираним картонском повезу, као издање Председништва Српске академије наука и уметности (САНУ). Обима је 668 страница са илустрацијама у боји.

У вези са приступним академским беседама, од значаја је неколико чињеница. Према Основном закону Краљевско-српске академије од 1. новембра 1886, приступне беседе биле су услов за ступање у пуноправно чланство редовних или правих чланова Академије. Изабрани академик стицао је сва права „кад на свечаном скупу буде проглашен и кад из области оне Академије за коју је изабран прочита своју расправу или изложи своје уметничко дело”. Обавеза саопштавања академске беседе била је на снази до доношења Закона о Српској академији наука 1947, да би институт академске беседе био обновљен у Српској академији наука и уметности почетком седамдесетих година дведесетог века.

* gordana.pokrajac@ff.uns.ac.rs